

Klarer barn seg like godt uten mor og far ?

Av professor emeritus Sigurd Skirbekk, UiO

Flere familieforhold har endret seg mye i seinere tid, både i vårt land og i andre land. Disse endringer kan vurderes forskjellig, i alle fall hvis vi legger ulike ideologier til grunn for vurderingene. Det er heller ikke uvanlig at forskjellige grupper knytter seg opp til forskjellige ideologier når de vil gi råd til politikere og lovgivere, i ønsker om å påvirke samfunnsutviklingen i bestemte retninger. Dette blir først demokratisk illegitimt når enkelte grupper forsøker å spille ut andre ved å hevde at de sjøl representerer Vitenskapen, på en måte som gjør at de andres syn kan avfeies som fordommer, uten å behøve å undersøkes.

Dessverre er ikke alle pressefolk like kvalifiserte til å avsløre tvilsomme utspill som presenteres som vitenskap. Det kreves en viss trening for å se at mye stoff som gir seg ut for å være forskningsbasert, ikke holder vitenskapelige mål, og kanskje heller bør settes i en ideologisk sammenheng: Metodene kan ha vært løsåktige, datagrunnlaget kan være mangelfullt, problemstillinger og tolkninger kan være tilpasset spesielle interesser. Dette kan gi grunn til skepsis og til krav om en mer omfattende forskningsbasert etterprøving, ikke til en generell avvisning av all forskning som upålitelig og vilkårlig.

For tre år siden kunne Aftenposten la seg bruke til noe som kan kalles en ideologisk utlegging av familierelatert forskning. Den 27.12. 01 kunne avisen lage en overskrift som lød: "Ny undersøkelse avliver gamle holdninger: Lesbiske par gir barna god oppvekst". I artikkelen ble det vist til at halvparten av den norske befolkning hadde gitt uttrykk for at det vil skade barnet å vokse opp med to foreldre av samme kjønn som lever i samliv. Deretter ble det sagt at "internasjonal forskning" ikke ga grobunn for slike oppfatninger. Folket skulle altså være preget av fordommer, forskningen skulle entydig ha vist noe annet.

Når det er grunn til skepsis mot denne type generelle referanser til "internasjonal forskning", er det dels fordi dette er en svært upresis henvisning. Dessuten virker det urimelig å anta at det ikke spiller noen rolle for barns oppvekst hvilke kjønn foreldrene har. Dette strider mot mye velbegrunnet erfaring om at barn vanligvis har best av å vokse opp med to foreldre av forskjellig kjønn. Det kan virke som en ideologisk manipulering når slike oppfatninger bare blir søkt stemplet som "fordommer", og det før en har undersøkt saken nærmere.

En undersøkelse av hva som er god og dårlig oppvekst krever en målestokk for vurderingene, og den er ikke uten videre gitt. Snillhet er ikke eneste målestokk på god og dårlig sosialisering. En målestokk som vil være helt avgjørende for et samfunns framtid, er resultatet av sosialiseringen, i retning av om barna i sin tid sjøl klarer å danne stabile familier. Det er mye som taler for at nærhet til personer av forskjellig kjønn ikke bare er viktig for at gutter og jenter skal få rollemodeller knyttet til eget kjønn. Gutter utvikling til sjøl å bli familieedre er ikke bare avhengig av å ha møtt mannlige forbilder, men også av å ha kunnet identifisere seg med en mann som forholder seg på en helt spesiell måte til en bestemt kvinne. Tilsvarende gjelder for jenters kjønnsidentitet. For å kunne legge fram et forskningsmessig belegg for denne betydningen måtte forskere ha kunnet observere forskjeller mellom familiedannelsen til barn som i sin oppvekst hadde levde sammen med to voksne av forskjellig kjønn, og familiedannelsen til barn av foreldrefigurer av samme kjønn og til barn

med bare en av foreldrene i familien. Slike data finnes ikke i større mengder, rett og slett fordi fenomenet er for nytt til at vi kan sammenlikne langsiktige følger av forskjellige familieformer i en gjennomsnittsbefolkning og hva disse fører med seg over tid.

Dette betyr at vi ikke kan forvente å finne forskning som kan legge fram et direkte relevant erfaringsmateriale om en viktig målestokk for å bedømme skade eller ikke skade. Men det betyr ikke at det ikke finnes forskning på data som mer *indirekte* kan si noe om sannsynligheten av det ene og det andre. Dels kan vi finne familiehistorisk stoff fra flere perioder og sivilisasjonsformer og også mye forskningsbasert familieteori. Dels kan vi finne konkrete studier av gjennomgående forskjeller mellom barn som er vokst opp med fedre og barn som er vokst opp uten fedre. Noen av disse studiene sier først og fremst noe om forskjeller mellom det å ha en og det å ha to foreldre; men de forteller også noe om fedrenes betydning, spesielt for gutter. Det er derfor all grunn til å referere til disse studiene.

Forestillingen om at familieformenes endringer i vår tid skulle kunne tolkes nøytralt som en generell utvikling mot mer og mer frigjøring, er en naiv forestilling. Vi har historiske og tverrkulturelle studier som viser at samfunn både kan oppstå og forgå, og vi har mye stoff som taler for at familieformenes forandring både kan fungere som årsaker og som virkninger i sivilisasjoners vekt og forfall. En av de mest omfattende studier av sammenhenger mellom sivilisasjonsform og familieform er Carle C. Zimmermanns studie *Family and Civilization* som ble gitt ut i New York i 1947. Mange samlivsformer som i et ideologisk perspektiv kan omtales som frigjørende, blir her systematisk tilordnet en kategori som han kaller "den atomistisk familieform", som vi kan gjenfinne i forfallsperioden til flere sivilisasjoner.

Andre bøker, med mer fokus på samtidige forhold, ville også være relevante for å sette dagens familiedebatt inn i en større sammenheng. Birgitte og Peter Bergers bok *The War over the Family* fra 1983, David Popenoes *Disturbing the Nest. Family Change and Decline in Modern Societies* fra 1988 og Jacob Joshua Ross, *The Virtues of the Family* fra 1994 kunne her nevnes. I tillegg kunne en nevne Glenn T. Stanton og Dr. Bill Maier: *Marriage On Trial. The Case Against Same-Sex Marriage and Parenting*, Inter Varsity Press, 2004. Det sier noe om den kulturelle og politiske situasjon i vårt land at ingen instanser ser noen forpliktelse i å oversette eller systematisk formidle denne type litteratur.

Av mer konkrete studier kan det som nevnt være grunn til å feste seg spesielt ved de som har fokusert på gutter i farløse familier. Amerikanerne har samlet mye statistisk stoff om dette temaet. Riktignok finnes det mange individuelle variasjoner; de statistiske tendensene er likevel tydelige nok. Og disse tendensene støtter ikke den oppfatning som Aftenpostens presentasjon kunne legge opp til. Når det gjelder den gjennomgående virkningen av å vokse opp uten fedre, viser disse studiene blant annet følgende:

* Gutter som er vokst opp i farløse familier viser gjennomgående negative utviklingstrekk over et vidt spekter av kjennetegn. Mye forskning peker i denne retningen

Kilde: Elizabeth Herzog og Cecilia E. Sudia: *Boys in Fatherless families*. US Dept of Health and Welfare, Office of Child Development, Children's Office, Washington 1970. Biografi s. 99-120.

* Endringer i familiemønsteret etter 1980 kan forklare nærmere halvdel av økningen i

andelen barn under fattigdomsgrensen, noe som i særlig grad har gått ut over svarte barn. Det gis grunner for å hevde at den form for seksuell frihet som har karakterisert samfunnet i senere år er delvis blitt oppnådd på bekostning av barnas økonomiske velstand.

Kilde: David Eggebeen og Daniel Lichter: "Race, Family Structure and Changing Poverty Among American Children", *American Sociological Review* 6/91, s. 801-818.

* De som vokser opp uten fedre har i USA fire ganger større sjanse til å havne i fattigdom enn barn som har levd med begge sine foreldre.

Kilde: U.S. Department of Health and Human Services, National Center for Health Statistics, *Survey on Child Health*, Washington, DC, 1993.

* De som vokser opp uten fedre viser seg gjennomgående mer sårbare for helsemessige senskader av forskjellig slag.

Kilde: Ronald J. Angel, Jacqueline L. Angel: *Painful inheritance: health and the new generation of fatherless families*. Life course studies. University of Wisconsin Press, Madison, Wis. 1993

* De som vokser opp uten fedre løper en større risiko for misbruk av stoffer, for mentale sykdommer, dårlig skoleresultater, tenåringsgraviditet og kriminalitet.

Kilde: U.S. Department of Health and Human Services, National Center for Health Statistics, *Survey on Child Health*, Washington, DC, 1993.

* De som vokser opp uten fedre bruker mer alkohol og marijuana og begynner med misbruk på et tidligere alderstrinn

Kilde: Deane Scott Berman, "Risk Factors Leading to Adolescent Substance Abuse," *Adolescence* 30 (1995): 201-206. Terry E. Duncan, Susan C. Duncan and Hyman Hops, "The Effects of Family Cohesiveness and Peer Encouragement on the Development of Adolescent Alcohol Use: A Cohort-Sequential Approach to the Analysis of Longitudinal Data," *Journal of Studies on Alcohol* 55 (1994).

* De som vokser opp uten fedre deltar gjennomgående i tidligere seksuell aktivitet enn andre.

Kilde: Carol W. Metzler, et al. "The Social Context for Risky Sexual Behavior Among Adolescents," *Journal of Behavioral Medicine* 17 (1994).

* De som vokser opp uten fedre er oftere utsatt for seksuelt misbruk enn de som lever opp med sine naturlige foreldre.

Kilde: Beverly Gomes-Schwartz, Jonathan Horowitz, and Albert P. Cardarelli, "Child Sexual Abuse Victims and Their Treatment," U.S. Department of Justice, *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*.

* De som vokser opp uten fedre løper en betydelig større risiko for å begå sjølmord.

Kilde: U.S. Department of Health and Human Services, National Center for Health Statistics, *Survey on Child Health*, Washington, DC, 1993. David A. Brent, et al. "Post-traumatic Stress Disorder in Peers of Adolescent Suicide Victims: Predisposing Factors and Phenomenology." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34, 1995.

* De som vokser opp uten fedre, blir oftere psykiatriske pasienter enn andre. I en undersøkelse fra 1988 i New Orleans viste det seg at nesten 80 prosent av pasientene kom fra fedreløse familier.

Kilde: Jack Block, et al. "Parental Functioning and the Home Environment in Families of

Divorce," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 27 (1988).

* De som vokser opp uten fedre, viser statistisk sett større atferdsproblemer senere i livet.

Kilde: Denise B. Kandel, Emily Rosenbaum and Kevin Chen, "Impact of Maternal Drug Use and Life Experiences on Preadolescent Children Born to Teenage Mothers," *Journal of Marriage and the Family* 56 (1994).

* De som vokser opp uten fedre, oppviser ofte en "farshunger" som kan gi seg mange utslag. Blant gutter finner en her større aggresjon.

Kilde: Alfred A. Messer, "Boys' Father Hunger: The Missing Father Syndrome," *Medical Aspects of Human Sexuality*, January 1989. N. Vaden-Kierman, N. Ialongo, J. Pearson, and S. Kellam, "Household Family Structure and Children's Aggressive Behavior: A Longitudinal Study of Urban Elementary School Children," *Journal of Abnormal Child Psychology* 23, no. 5 (1995).

J.L. Sheline (et al.), "Risk Factors..," *American Journal of Public Health*, No. 84. 1994.

* De som vokser opp uten fedre eller som ikke lever med sine biologiske foreldre ved 14 års alder, fullfører sjeldnere høyere utdanning enn de som lever opp i komplette familier.

Kilde: G.D. Sandefur (et al.), "The Effects of Parental Marital Status..." *Social Forces*, September 1992. J. Wallerstein, *Family Law Quarterly*, 20. (Summer 1986). U.S. Dept. of Health and Human Services, Survey on Child Health. (1993) Ralph McNeal, *Sociology of Education* 88. 1995.

* De som vokser opp uten fedre, løper en større risiko for å havne i fengsel. 43 prosent av amerikanske fanger vokste opp i enforeldre-familier, i tillegg til 14 prosent av fangene som ikke hadde vokst opp med noen av foreldrene..

Kilde: US Bureau of Justice Statistics, *Survey of State Prison Inmates*. 1991

* De som vokser opp uten fedre, har i USA større sjanser for å ende som drapsmenn. 72 prosent av amerikanske mordere vokste opp uten familiekontakt med sine fedre. 60 prosent av amerikanske voldtektsmenn vokste opp på samme måte.

Kilde: D. Cornell (et al.), *Behavioral Sciences and the Law*, 5. 1987. And N. Davidson, "Life Without Father," *Policy Review*. 1990.

* De som vokser opp uten fedre, gjør gjennomgående en dårligere yrkeskarriere enn de som er stimulert av to foreldre.

Kilde: J. Snarey, *How Fathers Care for the Next Generation*. Harvard Univ. Press.

I tillegg til den innsikt vi kan få ved å lese teoretiske studier og av å studere foreliggende statistikk, kan vi også nærme oss stoffet ved å se på livshistoriene til konkrete enkeltindivider. Men det vil føre for langt å gå mer inn på det her. I denne sammenheng vil jeg bare nevne en personlig erfaring som lagrettemann i enkelte straffesaker. Både blant lagrettemedlemmer og dommere er det en utbredt oppfatning at mangelfulle eller problematiske forhold til fedre er et vanlig kjennetegn ved yngre mannlige lovbrøyttere.

Det ville være dumt om lovgiverne legger opp til familiemønstre som kan øke rekrutteringen til denne kategori av unge menn.